

AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG SZEREPVÁLLALÁSA A LÍBIAI BEAVATKOZÁSBAN

Kézirat lezárása: 2013. április

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	3
2. Az Arab Tavasz történéseinek rövid összefoglalása.....	5
3. Az Egyesült Királyság és Líbia korábbi politikai és gazdasági kapcsolata.....	11
3.1. A két ország közti viszony megromlásának okai Kadhafi alatt	11
3.1.1. Líbia kapcsolata az IRA-val.....	11
3.1.2. Yvonne Fletcher meggyilkolása.....	12
3.1.3. A Lockerbie-i merénylet.....	13
3.2. A kapcsolat javulásának időszaka.....	15
4. A líbiai polgárháború és a nemzetközi beavatkozás, különös tekintettel a brit részvételre.....	16
4.1. A Líbiában kialakult helyzet bemutatása.....	16
4.2. A döntéshozási folyamat bemutatása a résztvevő országok és nemzetközi szervezeteken keresztül.....	17
4.2.1. Franciaország.....	17
4.2.2. Az Egyesült Királyság.....	18
4.2.3. Az Egyesült Államok.....	19
4.2.4. Az Európai Unió és a NATO.....	20
4.3. A beavatkozás menete.....	20
4.4. Az akcióban való brit részvétel értékelése.....	25
5. A beavatkozás utáni helyzet Líbiában.....	30
5.1. A brit-líbiai kapcsolatok alakulása az akció után.....	32
6. Konklúzió	35
Irodalomjegyzék.....	37
Ábrajegyzék.....	40

1. BEVEZETÉS

Az Arab Tavasz és az ahhoz kapcsolódó események 2011-ben jelentős mértékben megmozgatták a világ közvéleményét és évtizedes, a Közel-Kelettel kapcsolatos beidegződések átértelmezéséhez vezettek. 2011-ben az egész világ nyomon követte különféle médiumokon keresztül, ahogy a vele szomszédos Tunéziát és Egyiptomot követve, Líbia is beállt azon országok sorába, akik a már-már évtizedes diktatórikus rezsimiek megdöntéséért harcoltak hazájukban. Kadhafi szinte hónapra pontosan 42 évig tartotta kezében a hatalmat az észak-afrikai országban. Intézkedéseinek és személyének megítélése folyamatosan változott a nemzetközi diplomácia színterén, ezzel párhuzamosan a világ hatalmaival fenn álló viszonya is. A 2000-es évek elejétől Kadhafi egyértelműen a salonképes diktátor szerepében állt a nemzetközi porondon, egyre több engedményt tett a nyugati hatalmak, illetve különböző gazdasági csoportok számára. Ezt követően a 2011 februárjában kitört felkelések során szembesülni kellett azzal, hogy az embernek, akivel egyre jövedelmezőbb gazdasági kapcsolatokat ápoltak (főleg olajipari beruházások) van egy másik oldala is, amiről kellemes volt megfeledkezni, egészen addig, amíg a híradások a hatalom párti erők által megölt több ezer halálos áldozatról és a Líbiában uralkodó állapotokról nem tudósítottak. Megrázta a világ közvéleményét a Kadhafi által elrendelt civilek elleni légicsapások híre, illetve február 22-én elhangzott nyilatkozata. A beszéd során kijelentette, hogy utolsó csepp véréig fog harcolni a tüntetők ellen és Líbiát megtisztítja bármi áron a felkelőktől, ha kell, házanként fésülik át az országot és patkányként ölik meg őket. A civilek védelmének érdekében fogott össze a nemzetközi közösség, amelynek eredménye az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1973-as számú határozata által megalapozott katonai beavatkozás lett. Ebben az akcióban a NATO irányítása alatt a legnagyobb szerepet Franciaország, az Egyesült Királyság, illetve az Egyesült Államok vállalta.

Ehhez kapcsolódóan választottam Tudományos Diákköri munkám témájaként a líbiai polgárháborúban lezajlott nyugati katonai beavatkozást, azon belül is az Egyesült Királyság szerepvállalását a fent említett intervencióban.

A téma kiválasztása során fontosnak találtam, hogy olyat válasszak, amelyhez hozzá tudok adni a tanulmányaim során már megszerzett tudásomból, illetve amelynek feldolgozását további kutatásokkal a későbbiekben folytathatom. Az Arab Tavasz eseményeit 2011-ben figyelemmel kísértem a magyar és a nemzetközi sajtó termékein keresztül és már akkor is a

líbiai és az azzal kapcsolatos történéseket tartottam az eseménysorozat egyik legérdekesebb szegmensének. Gondolok itt Kadhafi előéletére és nemzetközi megítélésére vagy a nemzetközi közösség összefogására a beavatkozás ügyében.

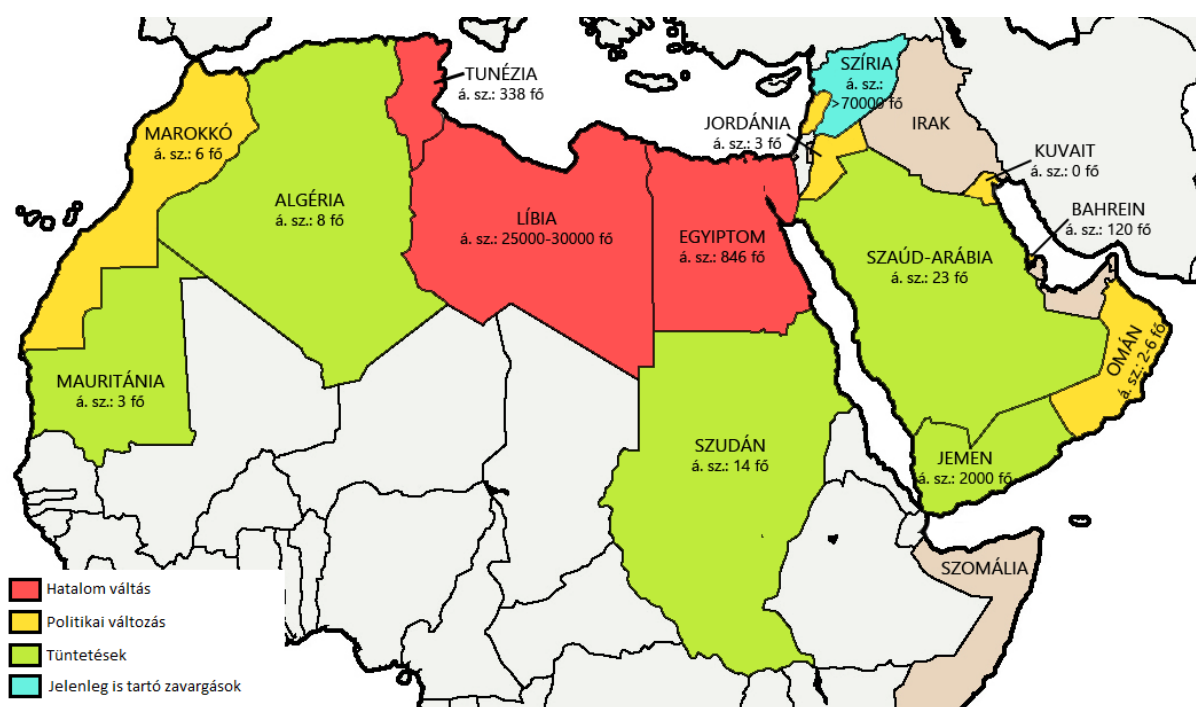
Dolgozatomban rövid összefoglalást nyújtok az Arab Tavasz eseményeiről, az érintett országokban történt legfontosabb eseményekről, hiszen ez a folyamat képezi a későbbi líbiai események alapját. Fontosnak tartottam továbbá a brit líbiai kapcsolatok vázolását visszatekintve az elmúlt körülbelül 70 évre, kiváltképp a Kadhafi uralom alatti viszony hullámzó voltára, valamint az intervenció utáni helyzetre. Természetesen a legnagyobb hangsúlyt a líbiai polgárháború eseményeire, a katonai akció előkészítésére, a beavatkozás menetére és az abban vállalt brit szerepkörre fordítom.

Kutatásom során az angolszász sajtó termékein és brit parlamenti jelentéseken keresztül mutatom be a témával kapcsolatos legszignifikánsabb eseményeket. Ezen jelentések javarészt még nem kerültek feldolgozásra magyar nyelven. Mivel a témának a számomra hasznos angol nyelvű forrásain felül a magyarul megjelent forrásanyaga minimális, így kénytelen voltam elsősorban az angol illetve egyes esetekben arab nyelvről angolra fordított tudósításokat, elemzéseket, véleményeket felhasználni. Ezek mellett a fent említett brit parlamenti jelentést kiállító védelmi bizottság egyik tagjával kívánok interjút készíteni, aminek kivitelezése várhatóan a TDK pályamunka leadási határidején kívül esik, ezért amennyiben sikerül elkészítenem a Tudományos Diákköri Konferencián tartandó prezentációmban ismertetem azt.

Az Arab Tavasz eseményei rávilágítottak a XXI. században az Internet egyre erősebb szerepére. Az általam feldolgozott források mindegyike elérhető volt az interneten, az angol parlament Alsóházának jegyzőkönyvei és jelentései, illetve a témával foglalkozó hírek, elemzések is a kiadók honlapján, archívumaiban. Munkám során tárgyilagosságra törekedtem, a széleskörű források feldolgozása során igyekeztem kiemelni azokat, az elemeket, amelyek a vezérfonalként használt parlamenti jelentésben foglaltakat kiegészítik, egyes esetekben árnyalják azt, mint például az Amnesty International jelentése a líbiai polgárháború áldozatairól, a civilek által elszenvedett atrocitásokról, amelyek részletesebb képet adnak a parlamenti jelentésben csak megemlített eseményekről, felvetett kérdésekről.

2. AZ ARAB TAVASZ TÖRTÉNESEINEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

Az elmúlt néhány évtized jelentős társadalmi és politikai változásokat hozott a világ több régiójában, akár Kelet-Európára, akár Latin-Amerikára gondolunk. Az arab világ országait e változások nem érintették egészen az elmúlt évekig. A térség államaira jellemző autokratikus hatalomgyakorlást elsősorban csak Irak, Irán és Líbia kapcsán szokták felemlíteni, ugyanakkor az országuk jövedelmeit maguk, családjuk és támogatói körük fényűző életstílusának megtartására, hatalmuk megszilárdítására használó politikai elit a térség mindegyik államában meghatározó. Az egyes országok lakossága ugyan túlnyomó többségben muszlim, de a társadalmakat komoly etnikai és vallási megosztottság is jellemzi. A szociális és társadalmi igazságtalanságok felismerése 2010 végére kritikus pontot ért el, a térségben elsőként Tunéziában.

1. ábra: Az ábra az arab országokban lezajlott eseményeket, valamint a zavargások áldozatainak számát mutatja be.

forrás: Saját szerkesztés

Az Arab Tavasz 2010 decemberében Tunéziában egy munkanélküli fiatal a rendőri intézkedések elleni tiltakozásul felgyújtotta magát.¹ A látszólag helyi jelentőségű esemény által elindított folyamatok rövid időn belül végigsöpörtek a Földközi-tenger déli és keleti partja mentén lévő országokon és az Arab-félszigeten, átrendezve a régió országainak politikai palettáját, évtizedes status quo-k borultak fel napok, hetek alatt a tömegmegmozdulások hatására.

Az események fogató könyve nagyon hasonló volt minden országban. Kezdetben a hatalmon levők nem vették komolyan az elégedetlenségen alapuló megmozdulásokat², majd miután a megmozdulások jelszavai közt megjelentek a korrupció ellenes felszólalások mellett a hatalmon levők távozását és demokráciát követelő hangok is, az események gyorsan kicsúsztak a hatalom ellenőrzése alól³.

A robbanásszerű változások háttérében évtizedek óta halmozódó társadalmi feszültségek álltak, amelyeket igyekeztek ugyan kordában tartani a hatalom birtokosai, de a világgazdasági folyamatok kedvezőtlen alakulása miatt ez egyre nehezebben volt megoldható. Az érintett országok társadalmi összetétele is elősegítette az elégedetlenségüket megfogalmazók radikalizálódását, mivel a lakosság jelentős részét a 25 év alatti fiatalok alkotják ezekben az országokban. Ők a saját kilátástalan jövőjük miatt szálltak szembe a hatalommal⁴.

A modern kommunikációs eszközök lehetővé tették, hogy nem csak a karhatalom, hanem a tüntetők is képesek voltak jobban koordinálni megmozdulásaikat, képesek voltak széles körrel megismertetni követeléseiket, megfosztva ezáltal a hatalom védelmében fellépőket

¹ Reuters (2010.) :Witnesses report rioting in Tunisian town, Reuters
<http://www.reuters.com/article/2010/12/19/ozatp-tunisia-riot-idAFJOE6BI06U20101219>

²Borger, Julien, (2010.) Tunisian president vows to punish rioters after worst unrest in a decade, The Guardian
<http://web.archive.org/web/20110101193739/http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/29/tunisian-president-vows-punish-rioters>

³ Bly, Laura (2011.) :Sharm el-Sheikh resort in world spotlight as Egypt's Mubarak flees Cairo, USA Today
<http://travel.usatoday.com/destinations/dispatches/post/2011/02/sharm-el-sheikh-resort--in-world-spotlight-as-egypts-mubarak-flees-cairo/142665/1>

⁴ Maleki, Ammar (2011.): Uprisings in the Region and Ignored Indicators, Payvand Iran News
<http://www.payvand.com/news/11/feb/1080.html>

kommunikációs előnyüktől⁵, mindössze a teljes körű cenzúra lehetőségét hagyva meg nekik, ami kétélű fegyvernek bizonyult⁶.

A 2010 telén és 2011 tavaszán az észak-afrikai és közel-keleti térségben történt tömegmegmozdulások hatására Tunéziában, Egyiptomban, Líbiában és Jemenben hatalomváltásra került sor, Szíriában polgárháború tört ki. A térség több országában került sor tüntetésekre, amelyek felhívták a világ figyelmét a változások szükségességére. Az események széleskörű hatására évtizedek óta fennálló status quo-k megdőlése miatt egyesek párhuzamokat vontak az 1989-es kelet-európai eseményekkel.⁷

Az alábbiakban összefoglalnám az egyes országokban lezajlott eseményeket.

Tunéziában 2010. december 17-én Sidi Bouzid városában felgyújtotta magát Mohamed Bouazizi (két hét múlva a kórházban meghalt), másnap a településen tüntetésre került sor, ahol a korrupció és a magas élelmiszer árak ellen is tiltakoztak. A rendőrség brutálisan lépett fel a tüntetőkkel szemben, ami csak növelte az elégedetlenséget. A következő napokban több megmozdulásra is sor került Tunézia szerte, a tüntetőkkel szembeni rendőri fellépésnek halálos áldozatai is voltak.⁸ December végén Ben Ali, Tunézia elnöke meglátogatta a kórházban Bouazizi-t, hogy lecsillapítsa a kedélyeket. Ígéretei ellenére az elégedetlenség hullámai nem csitultak el, sőt, Bouazizi halála után felerősödtek. Január 6-án 8000 jogász lépett sztrájkba tiltakozásul a rendőri brutalitással szemben. Egy hét múlva éjszakai kijárási tilalmat vezettek be Tuniszbán, de a tömegtüntetések folytatódnak. Január 14-én Ben Ali elnök elmenekült az országból Szaúd-Arábiába, három nap múlva ideiglenes kormány alakult és, nem sokkal később leváltották a tartományi vezetőket.⁹ A tömegmegmozdulások, ha nem

⁵ Albany (2012): The Arab Spring and the impact of social media
<http://www.albanyassociates.com/notebook/2012/03/the-arab-spring-and-the-impact-of-social-media/>

⁶ Dainotti; Squarcella; Aben; Claffy; Chiesa; Russo; Pescapé (2011.) :Analysis of Country-wide Internet Outages Caused byCensorship; 5-10. o.

⁷ Landler, Mark (2011): Obama Cites Poland as Model for Arab Shift, The New York Times
http://www.nytimes.com/2011/05/29/world/europe/29prexy.html?_r=2&

⁸ Ryan, Yasmine (2010): Another Tunisian protester dies, Aljazeera
<http://www.aljazeera.com/news/africa/2010/12/201012317536678834.html>

⁹ BBC News Africa (2011): Tunisia: President Zine al-Abidine Ben Ali forced out

is a korábbi intenzitással, de folytatódtak 2011 márciusáig, mikor is a titkosrendőrséget és a korábban kormányzó (1987-2011) Alkotmányos Demokrácia Pártját hivatalosan is feloszlatták, a korábbi hatalom több képviselje ellen eljárás indult. Ben Ali elnök ellen 2011 áprilisában emeltek vádat és júniusban 35 év börtönbüntetésre ítélték. Az ítélet 2013 áprilisáig többször módosult, végül a volt tunéziai elnök háromszoros életfogytiglani börtönbüntetést, illetve 3.5 millió euró kártérítés megfizetését kapta ítéletként, azonban ezeknek teljesítését Ben Ali nem kezdte még meg, ugyanis Szaúd-Arábiában él feleségével teljes biztonságban, a szaúdi hatóságok nem adják ki őket Tunéziának.

2011. október 23-án választásokra került sor, amelyeken a győztes iszlamista párt 41%-ot szerzett.¹⁰ 2011 novemberében először ült össze a Nemzetgyűlés, ahol a tunéziai alkotmány létrehozása volt a cél. Ez év decemberében hivatalba lépett az új miniszterelnök (iszlamista pár képviselője) és az ország új elnöke is, akit a nemzetgyűlés választott meg (Moncef Marzouki, emberi jogi aktivista). Sajnos a belpolitikai helyzet Tunéziában nem stabil, 2012-2013-as évek során többször számoltak be a híradások összecsapásokról az iszlamista és a nyugatbarát erők között. Az iszlám értékeit képviselő párt több olyan intézkedést vezetett be, amellyel a nők jogait korlátozzák. 2013 februárjában Jebali miniszterelnök lemondott miután saját pártja elutasította javaslatát, egy szakértői kormány felállítására, valamint meggyanúsították a korábban meggyilkolt bal oldali aktivista, Chokri Belaid megölésében való szerepvállalással.¹¹

A tunéziai események forgatókönyve ismétlődött meg kisebb-nagyobb eltérésekkel Egyiptomban a 2011. január 25-től kezdődött tüntetések és az azokat követő események során. A forradalmi megmozdulások szintén a politikai rendszer milyensége és a társadalmi problémák generálódtak. Hoszni Mubarak elnök végül február 11-én mondott le, június elején életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Sajnos az elnök leköszönése nem hozott nyugalmat Egyiptom számára, a mai napig súlyos problémákkal néznek szembe (szélsőséges iszlám térnyerése, választás tisztaságának kérdése, stb.) így az ország belpolitikai helyzete jelenleg is rendkívül instabil.¹²

¹⁰ The Economist (2011): Tunisia's election- The Islamist conundrum

¹¹ BBC News Africa (2013): Tunisia Timeline, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14107720>

¹² North, Andrew (2011): History through Libyan eyes, BBC News Africa <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12882213>

Jemenben 2011. január 27-én kezdődtek a tüntetések, Saleh elnök kijelentette, hogy 2013-ban nem hosszabbítja meg hatalom gyakorlását, hanem átadja azt fiának, ezt azonban még az év áprilisában visszavonta, azonban a nemzetközi közösség nyomásának köszönhetően 2012 januárjában lemondott és helyettese vette át a hatalmat. Saleh elnök többször hagyta el az országot a tüntetések alatt (Ben Alihoz hasonlóan Szaúd-Arábiába menekült), végül lemondása után teljes immunitást kapott a büntetéseit illetően és újra Szaúd-Arábiába távozott. Jemen, ahogy az Arab Tavaszban résztvevő többi állam sem, nem tudott még teljesen regenerálódni sem társadalmi szempontból, sem politikailag. Az országban rendkívül nagy befolyással rendelkezik az Al-Kaida terrorszervezet, akik merényletek sorozatát hajtják végre, valamint komoly kiképzőközpontokkal rendelkeznek Jemen területén¹³.

Líbiában 2011. február 15-én Bengáziban a tüntetők közé lőttek. Az események hatására az országban felkelés tört ki, a polgárháborúba az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1973-as számú döntése értelmében nemzetközi katonai beavatkozásra került sor. 2011. október 20-án Kadhafit megölték, a hónap végén pedig lezárult a katonai beavatkozás. Az országban a rend a mai napig nem állt teljesen helyre. A későbbiekben a líbiai eseményeket szeretném részletesen kifejteni.

Szíriában szintén polgárháborúba torkolltak a 2011. március 6-án kezdődött tüntetések, amit 15, a Bassár el-Aszad elnök és rezsimje ellen kiálló fiatalok letartóztatása váltott ki. A hónap közepére az ország legnagyobb városaira is áttérjedtek. A harcok a mai napig folynak az országban. Valószínűsíthető, hogy az itt zajlott és zajló összecsapások követelték a legtöbb emberéletet a térségben, hiszen itt találkoztunk a legnagyobb és a legkíméletlenebb beavatkozással és reakcióval a hatalom részéről. A polgárháború már több mint két éve zajlik, ez alatt hatalmas embertömegek hagyták el az országot, akik javarészt menekült táborokban élnek azóta is, nyomorúságos körülmények között. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa az orosz és kínai vétó miatt nem tudott érdemi határozatot hozni Szíria kapcsán.

Bahreinben 2011. február 14-én kezdődtek a tüntetések, amelyekkel szemben a hatalom kíméletlenül fellépett. A komoly rendőri erők bevetésével szétvert tüntetések azonban vissza-

¹³BBC News, Middle East,(2012): Yemen Timeline <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14704951>

visszatérnek.¹⁴ A megmozdulásoknak ebben az esetben nem volt komoly eredménye mindeddig.

A fentiekén túl a térség minden országában sor került kisebb megmozdulásokra a hatalmon lévőkkel elégedetlenek részéről. A folyamatot még nem tekinthetjük lezártnak, könnyen előfordulhat, hogy a gazdasági problémák súlyosbodása, vagy politikai instabilitás a tiltakozások és változások újabb hullámát indítja el.

¹⁴ Carlstrom, Gregg (2012): Bahrain court delays ruling in activists case, Aljazeera
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/04/20124231124916976.html>

3. AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG ÉS LÍBIA KORÁBBI POLITIKAI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATA

Az 1940-es évek elejétől kezdve Nagy-Britanniának komoly szerepe volt Líbia életében, hiszen Franciaország mellett az ország egy részének igazgatása a kezében került az olasz irányítás évtizedei után.

Líbia 1951. december 24-én, ENSZ határozat alapján független lett és a monarchia államformáját vette fel, amit 1969-ig, Moammer Kadhafi hatalomátvételéig meg is tartott. Az ország a Líbiai Egyesült Királyság nevet viselte, véleményem szerint ez is mutatja a brit befolyás mértékét, de legalább azt, hogy nyugati irányba, főleg Nagy-Britannia felé kívánt nyitni az uralkodó, I. Idrisz király. Ezt alátámasztja, hogy még a szuezi válság során is (1956.) jó kapcsolatot ápoltak, amikor pedig a többi arab országgal megromlott a britek viszonya. Gazdasági kapcsolatuk megerősödött 1959 után, abban az évben nagy mennyiségű kőolajat találtak az állam területén.¹²

3.1. A két ország közti viszony megromlásának okai Kadhafi alatt

Kadhafi a 1969. szeptember 1-jén, államcsíny elkövetésével került hatalomra, ezután a két ország közti kapcsolatok negatív irányba változtak. A Kadhafi vezette Forradalmi Tanács a pánarab eszmét terjesztette és jó viszonyban állt a Szovjetunióval. Ezzel két ponton is érdekellentét állt fenn a nyugati hatalmakkal. Kadhafi egy sajátságos szocialista eszmét tartott követendőnek, ezt szem előtt tartva nevezte át országát 1977-ben a Népek Szocialista Líbiai Arab Államára, melynek államformája a dzsamahiríja, azaz a népek állama.¹⁵

Három nagyobb konfliktus határozta meg a két állam viszonyát, az alapvető ideológiai szembenállás mellett.

3.1.1. Líbia kapcsolata az IRA-val

Az IRA és a Kadhafi vezette Líbia közti kapcsolat 1972-re nyúlik vissza, amikor az ezredes a nyugati imperializmus elleni harcban szövetségesként beszélt a csoportról a nyilvánosság előtt. Az ezt követő években rengeteg fegyver és hatalmas mennyiségű anyagi

¹⁵ Kafala, Tarik (2011): Gaddafi's quixotic and brutal rule, BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12532929>

támogatás érkezett az IRA számára Líbiából. Nincsenek pontos adatok arról, hogy mikor érkeztek az első szállítmányok, de az első, ami bizonyíthatóan az észak-afrikai országból érkezett a csoport számára, 1973-ban érte el Írország partjait, nagyjából 5 tonnányi fegyverzettel. A kapcsolat a '80-as években megerősödött, azzal párhuzamosan, ahogy az USA-val és Nagy-Britanniával romlott.¹⁶ Ezután a kézi fegyvereken kívül Líbia egy semtexnek nevezett robbanóanyaggal is ellátta az IRA-t a terror akciókhoz. A semtex egy olyan robbanószer, amelyet Csehszlovákiában fejlesztettek ki, fontos tulajdonsága, hogy színtelen és szagtalan, továbbá a házi gyártású anyagokhoz képest jóval stabilabb. Az IRA azonban az anyag tiszta felhasználása helyett a házi készítésű bombák erejének növelésére használta azt. Egy sor merényletet kötnek a semtex használatához, ami több tucat ember halálához és százak megsebesüléséhez vezetett. A "gyümölcsöző" kapcsolat nagyjából 30 évig tartott és körülbelül 1000 ember életét követelte. 2010-ben Kadhafi, bár nem vállalt felelősséget minden bombázásért, de beleegyezett kb. 2 milliárd font kártérítés kifizetésébe az áldozatok családjai számára.¹⁷

3.1.2. Yvonne Fletcher meggyilkolása

1984. április 17-én tüntetést szerveztek Líbia londoni képviselete előtti St. James térre, miután Líbiában kivégeztek két diákot, akik a Kadhafi féle rezsim ellen szólaltak fel. Azonban a tüntetésen részt kívántak venni a Kadhafihoz hű csoportok is, így a két tábor kordában tartására rendőröket vezényeltek ki, akik közt ott volt

2. ábra: Yvonne Fletcher brit rendőrnő
forrás: *The Guardian* (2010.)

Yvonne Fletcher is.¹⁸ A demonstráció közben a követség épületéből egy automata fegyverrel tüzet nyitottak a téren tartózkodó tömegre. 11 ember szenvedett golyó okozta sérüléseket. Yvonne Fletchert egy végzetes hasi találat érte, azonnal a Westminster kórházba szállították,

¹⁶ BBC News Northern Ireland (2011): The 38-year connection between Irish republicans and Gaddafi
<http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-12539372>

¹⁷ McKittrik, David (2009): Analysis: The links between Libya and the IRA, The Independent
<http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/analysis-the-links-between-libya-and-the-ira-1783333.html>

¹⁸ Rayner, Gordon (2011): Yvonne Fletcher, Libya and betrayal of justice: timeline, The Telegraph

de életét már nem tudták megmenteni. A lövöldözés után azonnal kiürítették a teret, angol rendőrök vették körbe a képviselőket és 11 napig tartották "ostrom" alatt. Líbia és Kadhafi álláspontja szerint angol fegyveres erők "támadták meg" a követséget, így védelmi reakció volt az épületből leadott lövéssorozat. Továbbá az Egyesült Királyság mintájára katonákkal vették körbe a líbiai brit követséget. A líbiai diplomátákat Nagy-Britannia kiengedte 11 nap után a követségről, majd kiutasította őket az országból. Ezt követően pedig megszakított minden diplomáciai kapcsolatot Líbiával. Líbia nem volt ennyire "kegyes" a britekkel, ugyanis hat állampolgárt a Forradalmi Tanács politikai túszként tartott fogva. A fogság közel kilenc hónapig tartott, majd bizonyos feltételek teljesítéséért cserébe elhagyhatták az országot. Yvonne Fletcher gyilkosát máig nem találták meg, azonban 1999 júliusában Kadhafi egyfajta "általános felelősséget" vállalt a merényletért, majd az év novemberében 250 ezer fontnyi kártérítést fizetett ki a rendőrnő családjának. Ennek eredményeként a két ország közti diplomáciai kapcsolatok részlegesen helyreálltak.

3.1.3. A Lockerbie-i merénylet

1988. december 21-én az amerikai Pan Am légitársaság Londonból New Yorkba közlekedő járatán egy időzített bombát robbantottak fel. A robbanás hatására a repülőgép darabjaira szakadt és azok Lockerbie-re, egy skót kisvárosra hullottak. A támadásban 270 ember halt meg, 259 fő a gépen (az utasok közül mindenki életét veszítette) és 11 ember a földön.¹⁹ 1991 novemberében két líbiait vádoltak meg a bombamerénylettel (Abdelbaszet Ali Mohamed Al-Megrahi és Al-Amin Kalifa Fimah), azonban Líbia ragaszkodott ahhoz, hogy hazájukban állítsák őket bíróság elé. 1992-ben az ENSZ határozatot hozott a gyanúsítottak kiadásáról, azonban ezt Líbia figyelmen kívül hagyta. Erre válaszként az ENSZ a légiforgalmi tilalmat és fegyverembargót vetett ki az országra. Néhány hónappal később ezek a szankciók szigorodtak, a külföldi bankokban elhelyezett líbiai pénzkészleteket befagyasztották, valamint különböző alkatrészek olajért való importját is betiltották. Végül 1998 áprilisában sikerült megegyeznie a bombázás áldozatait képviselő brit ügyvédeknek és a líbiai kormány munkatársainak Tripoliban, miszerint ha a tárgyalás egy semleges ország területén zajlik, a skót jogrendszer alkalmazásával, akkor kiadják a merénylőket. 1999 áprilisában a gyanúsítottakat Hágába vitték és hivatalosan is megvádolták őket a terrorcselekmény

¹⁹ BBC News South Scotland (2013): Lockerbie bombing: Scottish police to visit Libya
<http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-south-scotland-21281173>

3. ábra: A Pan Am 103 Londonból New Yorkba tartó járatának roncsai
forrás: The New York Times (2007.)

elkövetésével. Ezt követően azonnal feloldásra került minden, az ENSZ által Líbiára kivetett szankció. 2001. január 31-én Megrahi-t elítélték tömeggyilkosság vádjával és életfogytig tartó szabadságvesztést kapott, letöltését heteken belül meg is kezdte. A másik gyanúsítottat felmentették és szabadon engedték. 2003-ra a brit angol kapcsolatok javulásnak indultak, Líbia az év augusztusában felelősséget vállalt a Lockerbie-i bombázásért és beleegyezett az áldozatok családjainak való kártérítés kifizetésébe. Az ügy 2009-ben folytatódott tovább, amikor Megrahi-nál végső stádiumú prosztata rákot diagnosztizáltak. Líbia egészségügyi okokra hivatkozva kiadatását követelte, amit végül a nemzetközi közvélemény és az áldozatok családjainak tiltakozása ellenére el is ért, ugyanis az orvosi szakvélemények szerint a merénylőnek csak néhány hónapja volt hátra. Hazaérkezésekor hősként ünnepelték, azonban Megrahi a csendes életet választotta, hónapok helyett kb. 2 évet élt még Líbiában. Az ügy érdekes fordulatot vett, amikor a polgárháború kitörése után 2011 februárjában a frissen lemondott líbiai igazságügyi miniszter, Musztafa Abdel-Dzsalíl (későbbiekben a felkelők oldalán az Átmeneti Nemzeti Tanács vezetője) bejelentette, hogy Kadhafi adott utasítást a merénylet végrehajtására egyfajta bosszúként az amerikaiak 1986-ban (szintén

válaszcsepásként végrehajtott) líbiai bombázására, amelyben elhunyt Kadhafi lánya is.²⁰ Ezt azonban eddig nem sikerült bizonyítékokkal alátámasztani.

3.2. Kapcsolat javulásának időszaka

A '90-es évek végéhez közeledve a két ország kölcsönösen elkezdett dolgozni a kapcsolatuk javításán, azonban az hullámzóan alakult, de összességében a 2011. tavaszi eseményekig pozitív tendenciát mutatott. 1999-ben újra diplomáciai kapcsolatot létesítettek egymással. Miután Líbia felelősséget vállalt Yvonne Fletcher meggyilkolásáért és a Lockerbie-i merényletért, valamint kártérítést is fizetett az áldozatok családjainak, egyre "szalonképesebb" lett Kadhafi a nyugati államok számára. Ezt bizonyítja Tony Blair 2004-es líbiai látogatása is. Az elnöki vizit során az egyik legfontosabb momentum volt a 'deal in the desert' elfogadása, miszerint Kadhafi nem folytatja a tömegpusztító fegyvereket fejlesztő programját, valamint támogatja a terrorizmus elleni harcot. A megegyezés után egyre nagyobb számban jelentek meg külföldi befektetők az országban. 2005-2009 között 26 alkalommal egyeztettek a Shell képviselőivel miniszterek vagy magas rangú köztisztviselők a cég líbiai érdekeltségeit illetően.²¹ 2007-ben Blair még egyszer meglátogatta Kadhafit, amikor energiaügyi és védelmi ügyekben egyeztek meg. Ennek eredményeként a British Petrol 2010-ben megkezdhette az első fúrásait a líbiai partoknál.

²⁰ Aljazeera (2011): Gaddafi ordered Lockerbie bombing
<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/02/2011223213547845546.html>

²¹ Macalister, Terry (2009): Secret documents uncover UK's interest in Libyan oil, The Guardian
<http://www.guardian.co.uk/world/2009/aug/30/libya-oil-shell-megrahi>

4. A LÍBIAI POLGÁRHÁBORÚ ÉS A NEMZETKÖZI BEAVATKOZÁS-KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BRIT RÉSZVÉTELRE

4.1. A Líbiában kialakult helyzet bemutatása

A szomszédos Tunéziában kialakult helyzetet sem a líbiai hatalom sem a nyugati érdekeltségben működő üzlettársak nem kívánták importálni. Érdekes módon Líbiában a tüntetések az ország Egyiptomhoz közelebbi keleti felében kezdődtek 2011. január 13-án. A hatalom természetesen igyekezett lecsillapítani az elégedetlenséget és a szaúdi minta alapján²² megnövelt finanszírozással akarta elejét venni a további megmozdulásoknak²³. Megoldást mindez nem jelentett, mindössze késleltette az eseményeket. Egy letartóztatást követően 2011. február 15-én nagyobb tömeg gyűlt össze Bengházi rendőrkapitánysága előtt. Kövekkel és molotov koktélokkal támadtak az intézményre. A rendőrök erélyes fellépését követően 28 tüntető és 10 rendőr sérült meg.

A megmozdulások a tunéziai forgatókönyv alapján gyorsan áttérjedtek más városokra is. A hatalom természetesen erőszakkal kívánta megtörni a tüntetőket. Február 17-én országosan egyeztetett megmozdulásokra került sor, amelyeken Kadhafi távozását követelték. A szervezőket a tunéziai és egyiptomi példák inspirálták. Ahogy az várható volt, a tüntetők összecsaptak a karhatalommal. Az összecsapások eredményeként egyes városokban a rendfenntartó erőket kiszorították a településekről. (Bengázi, Al-Bajda, Misrata) A nyugati média egyértelműen a felkelők pártjára állt, időnként idealizálva az eseményeket²⁴. Február 27-én bengáziban megalakult az Átmeneti Nemzeti Tanács (NTC), amely szervezet a felkelők tevékenységét hivatott koordinálni és politikai képviselőt biztosított számukra a nemzetközi közösség felé. Nemzetközi elismerésre, mint Líbia hivatalos képviselője 2011. július 15-től került sor. A Kadhafi kormányzat e szervezetet kezdettől fogva azzal vádolta, hogy az Al-Kaida befolyása alatt álló terrorszervezetként működik. A nyugati hatalmak számára azonban ez a veszély nem jelentette az elismerés akadályát²⁵. A nyugati médiában egyre több híradás

²² Voice of America (2011): Saudi King Boosts Spending, Returns to Country
<http://www.voanews.com/content/saudi-king-boosts-spending-returns-to-country-116739074/172738.html>

²³ Reuters (2011): Libya sets up \$24 bln fund for housing <http://www.reuters.com/article/2011/01/27/libya-fund-investment-idUSLDE70Q1ZM20110127>

²⁴ CNN Wire Staff (2011): Libyan demonstrators say they'll soldier on despite violent crackdown, CNN
<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/02/19/libya.protests/>

²⁵ Simpson, John (2011): Halt to rebel advance creates Libyan divide, BBC News Africa

jelent meg a Kadhafi rezsim brutális fellépéséről. Az országban polgárháború alakult ki az Átmeneti Nemzeti Tanács és a Kadhafihoz hűséges erők közt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának, 2011. március 17-én született, 1973-as számú határozata megteremtette a jogi alapot egy nemzetközi katonai beavatkozásra a felkelők oldalán a repülési tilalmi zóna kijelölésével. A katonai beavatkozás először az USA, majd 2011. március 25-től a NATO parancsnoksága alatt megpecsételte a Kadhafi rezsim sorsát.

4.2. A döntéshozási folyamat bemutatása a résztvevő országok és nemzetközi szervezeteken keresztül

4. ábra: Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország képviselői a Párizsban tartott találkozón

forrás: Lindström, Zetterlund: Setting the Stage for the Military Intervention in Libya, 2012.

4.2.1. Franciaország

Franciaország élen járt a Kadhafi rezsim elleni nemzetközi fellépés megszervezésében. Ezek az intézkedések javarészt "felülről", Nicolas Sarkozy elnök és az Elysee elnöki palota vezényletével zajlottak.²⁶

²⁶ Lindström; Zetterlund (2012): Setting the Stage for the Military Intervention in Libya, FOI- Swedish Defence Research Agency

2011 februárjának végén Sarkozy elnök vezette azt a lobbist, ami a repüléstilalmi zóna (no fly zone) kijelölését követelte Líbia felett. Ez év márciusában Franciaország ismerte el először a líbiai Átmeneti Nemzeti Tanácsot, mint Líbia legitim képviselőjét a nemzetközi porondon. Szintén elsőként ők vetettek be harci gépeket Kadhafi erői ellen, már március 19-én, ez nagyjából egy időben történt azzal a rendkívüli találkozóval, amit Párizsban tartottak több állam vezetőjének, illetve különböző nemzetközi szervezetek (ENSZ, Arab Liga, EU) magas rangú képviselőinek részvételével (Ban Ki Mun- ENSZ főtitkár; Amr Moussa- Arab Liga főtitkára; Catherine Ashton- az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseleje). Egyes híradások szerint néhány szövetséges rosszallóan fogadta a francia támadások kezdetét Líbiában a találkozó vége előtt, mivel nem egyeztetett teljes mértékben a többi résztvevővel. Néhány francia interjú szerint Hillary Clinton amerikai külügyminiszter és David Cameron brit miniszterelnök csak Párizsba való megérkezésükkor kaptak teljes tájékoztatást a francia tervekről. Ezt a francia vezetés tagadta, továbbá azt is, hogy a katonai beavatkozásról való döntést feltartották, míg a már említett találkozó helyszínéül Párizst nem jelölték meg. Véleményem szerint ez is bizonyítja Franciaország azon törekvéseit, miszerint vezető pozíciót kívánt elfoglalni a beavatkozás előkészítésében és végrehajtásában is.

4.2.2. Az Egyesült Királyság

Nagy-Britannia, illetve Franciaország vállalta a névleges vezetői szerepet a Líbiába való katonai beavatkozás kivitelezésében, ahogy már említettem Sarkozy volt az első, aki a repüléstilalmi zóna létrehozását követelte Líbia felett, Cameron néhány nappal később szintén kiállt az ügy mellett.²⁷ Az Egyesült Királyság nemzetbiztonsági tanácsadójának jelentése a líbiai történetekről bemutatja, hogy vezető szerepet foglaltak el az egész folyamatban, az első sajtóközleménytől a katonai beavatkozás szükségességét megállapító 1970-es és 1973-as számú ENSZ határozatok megszületéséig.²⁶ A katonai akció támogatása ellenére David Cameron több tekintetben is óvatosságra intett a hadművelettel kapcsolatban. A miniszterelnök privát találkozókat szervezett líbiai szakértőkkel és menekültekkel, hogy első kézből szerezzen információkat az ott zajló eseményekről (hasonlóképpen cselekedett Sárközy is), hogy megbizonyosodjon a beavatkozás legitimitásáról, valamint ugyanezen célból felkérte a brit főügyészt a Nemzetbiztonsági Tanács Líbiára vonatkozó üléseinek látogatására. Andrew Mitchell fejlesztési minisztert felkérte egy stabilizációs terv

²⁷ Macdonald, Alistair (2011): Cameron Doesn't Rule Out Military Force for Libya, TheWall Street Journal,

megalkotására Líbia számára, az iraki tapasztalatokat figyelembe véve. Pontosan ezek miatt az Egyesült Királyság kényszerült a rendkívül óvatos és pontos célzás betartására a bevetések során, a "zéró áldozat" kritériumának betartása céljából. Továbbá annak ellenére, hogy Sarkozy és Cameron voltak az akció legnagyobb támogatói, együttműködésük nem volt felhőtlen. A francia elnök diplomáciai szempontból egy lépéssel a britek előtt járt, erre tökéletes példaként szolgál Sarkozy kijelentése, miszerint a líbiai felkelő erők vezetői közül hívott meg találkozókra, illetve Alain Juppé francia külügyminiszter kapcsolattartó csoport találkozókat hívott össze ezekkel az emberekkel. Egyikről sem tájékoztatták a brit vezetést. Más országokhoz hasonlóan a brit parlament is megosztottan reagált a beavatkozás kérdésére, de végül elfogadta azt.²⁸

Amikor egyértelművé vált, hogy az Egyesült Államok csak a kezdeti szakaszáig kíván a katonai beavatkozás kivitelezésének élére állni, az Egyesült Királyság az akció vezetésére a NATO irányítását tartotta az egyetlen opciónak. Eközben Franciaország egy bilaterális megegyezést javasolt a britekkel, ezt Cameron elutasította a NATO korábbi tapasztalatára hivatkozva multinacionális hadműveletek lebonyolításában.²⁶

4.2.3. Az Egyesült Államok

Az USA habozott mielőtt állást foglalt volna Líbia helyzetére vonatkozóan. Főleg emberi jogok csoportok, illetve a Kongresszus néhány tagja (pl.: John McCain, John Kerry szenátorok) sürgette a részvételt a katonai beavatkozásban, azonban a Washingtonban uralkodó vélemény inkább ellene volt annak (ez jellemző volt a civil lakosságra is).²⁹ Ahogy egyetértésüket fejezték ki az akcióval kapcsolatban az államok nélkülözhetetlen szereplővé vált politikailag és katonailag is. Washington ugyanakkor egyértelművé tette, hogy katonai szerepvállalása korlátozott időben és hatáskörében. Nagyjából 10 nappal a líbiai intervenció megkezdése után az Egyesült Államok kivonta támadó alakulatait Líbiából és támogató szerepet töltött csak be azt követően. Ezen lépést többek egyfajta jelként kezelték, miszerint az USA figyelmét inkább kelet felé irányítja és Európától várja el "saját szomszédságának" kezelését.²⁶

²⁸ Samuel; Kirkup (2011): Libya: France leaves David Cameron struggling to regain initiative, The Telegraph

²⁹ Polling Report (2011): Polling Report "Libya"- <http://www.poolingreport.com>

Obama elnök kijelentette, hogy a beavatkozás Líbiában fontos az ENSZ hitelességének megőrzésében, a tétlenség kockáztatta volna azt a jövőre vonatkozóan, kiváltképp az ENSZ Biztonsági Tanácsát.³⁰ Továbbá, mivel az Arab Liga kérte az ENSZ-ben a repüléstilalmi zóna elrendelését Líbia felett, elképzelhető, hogy az Egyesült Államok lehetőséget látott Líbiában saját megítélésének javítására az arab világban.³¹

4.2.4. Az Európai Unió és a NATO

Az Európai Unió sok kritikát kapott tétlenségét és határozatlanságát illetően Líbia ügyében. Ennek a tétlenségnek köszönhetően súlyosan sérült az EU Közös biztonság- és védelempolitikájának megítélése (CSDP- Common Security and Defence Policy), illetve több kérdést is felvetett a szervezet válság kezelési kapacitásával és stratégiai céljaival kapcsolatban.²⁷

A NATO szerepét a katonai intervencióban a későbbiekben sikerként könyvelték el, ennek ellenére ahogy már említettem az akció kidolgozásának kezdeti szakaszában még nem volt biztos, hogy a szervezet veszi át a kivitelezés irányítását (kiváltképp néhány állam tiltakozása mellett). Végül a megegyezés szerint az Egyesült Államok koordinálása alatt, brit, francia és amerikai katonai műveletek zajlottak különböző hadműveleti nevek alatt. Ilyen volt Franciaországban az "Opération Harmattan", az Egyesült Királyságban "Operation Ellamy", illetve az USA-ban "Operation Odyssey Dawn". 2011. március 31-én a NATO átvette a teljes irányítást az akció felett és a Líbiai beavatkozás az "Operation Unified Protector" (OUP) néven zajlott tovább.²⁷

4.3. A beavatkozás menete

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1973-as határozata nem adott jogi alapot a Kadhafi rezsim megdöntésére, de e nélkül nehezen lehetett volna elképzelni a határozatban megjelölt célok megvalósítását:

- azonnali tűzszünetet és a civil lakossággal szembeni erőszak beszüntetését elérni;
- a Líbia légterében elrendelt repülési tilalmat (no fly zone) betartatni;
- szigorítani a fegyverembargó és az esetleges zsoldosok ellenőrzését;

³⁰ White House Report (2011): United States Activities in Libya - report to Congress

³¹ Mardell; Mardell (2011.): Boehner warning to Obama over Libya mission, BBC News

- a líbiai kormány érdekeltségébe tartozó külföldön található vagyoni elemek zár alá vételét³².

Az ENSZ BT határozat a fenti célok elérésére, valamint a civil lakosság és településeik védelme érdekében felhatalmazást adott minden lehetséges eszköz, kivéve a külföldi megszálló haderő, alkalmazására.

A határozathozatal során többek között Kína, Oroszország és Németország tartózkodott a szavazásnál, ugyanakkor nem gördítettek akadályokat az Egyesült Államok által irányított nemzetközi haderő felállítására és a katonai lépések elé. A határozatot, mint az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, akár Kína, akár Oroszország is megvétózhatta volna az általuk preferált "be nem avatkozás" elvét szem előtt tartva.

A médiában ezek a részletek összemosódtak és a tömegtájékoztatásban a fegyveres beavatkozás céljaként a Kadhafi vezette rezsim megdöntése és a líbiai Átmeneti Nemzeti Tanács fegyveres támogatása volt legtöbb esetben a beavatkozás céljaként kommunikálva, a civilek védelme csak másodlagos szerepet játszott, ha egyáltalán megemlítték. A kommunikáció problémás voltára a beavatkozást értékelő brit parlamenti jelentés is felhívja a figyelmet. Az események azonban olyan gyors ütemben követték egymást, a helyzet mind katonai, mind politikai szempontból olyan összetett volt, hogy a politika kommunikáció túlságosan leegyszerűsítetté vált és nem volt torzításmentes. A brit kormánynak meg kellett küzdenie a korábban pozitív szereplőnek számító, "a líbiai reformok arcának" tartott Saif al-Islam Kadhafi helyzetének ártértékelésével, amit legjobban talán a London School of Economics professzorának, professzor David Held-nek a kijelentése jellemez aki Saif szerepének korábbi értékelését "rossz döntésnek" nevezte. A katonai helyzet is nehezen kibogozható. Miután 2011. február 15-én elkezdődtek a tüntetések Bengháziban, február 23. és március 1. között kimenekítették a külföldi állampolgárok jó részét. A brit mentőakciót a média részéről több kritika is érte.³³

³² House of Commons, Defence Committee (2012): Operations in Libya

³³ Meikle; Watt (2011): Libya officials bribed by Britain to help evacuate UK citizens, The Guardian <http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/25/britain-libya-bribes-evacuation>

5. ábra: A térképen jelölt pontok brit katonai támaszpontokat és az azokról bevetett haditechnikai eszközöket mutatják be.

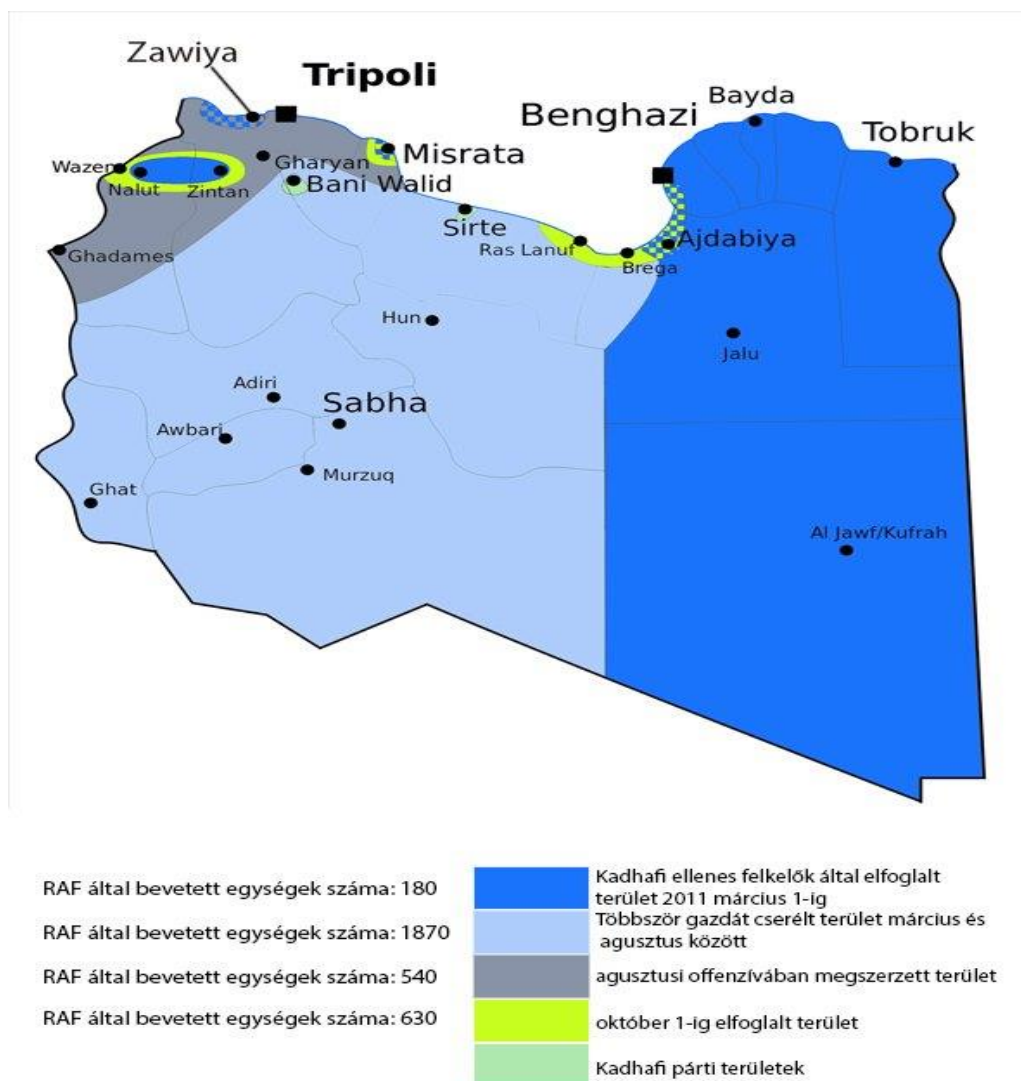
forrás: House of Commons, Defence Committee, "Operations in Libya", 2012.

Március 8-án a NATO AWAC felderítő repülőgépeket vezényelt a Földközi-tenger déli részére. Franciaország elismerte az Átmeneti Nemzeti Tanácsot, mint a líbiai nép képviselőjét³². Miután március 17-én az Arab Liga kezdeményezése alapján megszületett az ENSZ BT 1973-as számú határozata, két nappal később a nemzetközi erők elkezdtek a felkészülést a beavatkozásra. 2011. március 19-én a brit Triumph tengeralattjáró amerikai egységekkel közösen Tomahawk cirkálórakétákat lőtt ki líbiai célpontokra. Az akció során mintegy 110 cirkálórakéta kilövésére kerül sor. A nemzetközi erők hadihajói felvonultak Líbia tengeri blokádjához. Még aznap éjszaka Tornado GR4es repülőgépek líbiai célpontokat támadtak angliai bázisokról felszállva. Másnap ezeket a Tronado GR4es gépeket visszafordították, mivel a felderítés jelentései szerint a célterületen civilek is tartózkodtak. Nagy-Britanniában március 21-én David Cameron miniszterelnök az Alsóházban bejelentette, hogy a nemzetközi haderők kötelékében brit egységek is részt vesznek az 1973-as ENSZ BT határozatban foglaltak alapján indított katonai beavatkozásban. A bejelentést az Alsóház tudomásul vette, megteremtve ezzel a brit katonai akciók legitimitását.³² Március 23-án megkezdődtek a hadműveletek. A líbiai beavatkozásban részt vett brit haderő három részből áll, haderőnemek szerint. A brit haditengerészet 3 fregattot, 2 tengeralattjárót, egy rombolót, 2

aknamentesítő hajót és egy helikopterszállító hajót vetett be. A brit királyi légierő (RAF) a ciprusi Akrotiri és dél-olaszországi bázisokra telepített 10 Typhoon, 16 Tornado GR4 csapásmérő repülőgépet, 3 AWACS felderítő gépet, egy Nimrod R1 tengeralattjáró felderítő, egy Sentinel R1 radarzavaró valamint 2 darab VC10-es légi tankolásra is alkalmas üzemanyag szállító repülőgéppel vett részt a beavatkozásban. A brit haderő részéről 4 Apache AH1-es helikopter (a helikopterszállító hajó fedélzetéről üzemeltetve) és a különleges alakulatok néhány egysége vett részt a harcokban.

Néhány nappal később Greg Bagwell légi marsall szerint a líbiai légierő megsemmisült, a légteret teljes ellenőrzés alá vonták a nemzetközi erők és a civil lakosság védelme érdekében bármikor képesek beavatkozni. Tornado GR4-es gépek több páncélozott járművet semmisítettek meg Misrata térségében brit fejlesztésű Brimstone rakétákkal. Április 19-én a brit hadsereg katonai tanácsadókat küldött az ÁNT haderejének, a szervezés és a kommunikáció segítése érdekében, de nem kiképzési céllal. Április 30-án brit aknaszedő hajók megtisztították Misrata kikötőjét, amely így megnyílt a segélyszállítmányok számára. Május 12-én part menti ütegek tüzet nyitottak a Misrata-i öbölben járőröző brit rombolóra. Május 16-i jelentések szerint a hadművelet során eddig a brit haditengerészet és a királyi légierő erői több mint 300 ellenséges célpontot semmisítettek meg. Június 4-én sor került az első brit Apache helikopteres bevetésekre. Ezek a helikopterek a brit hadsereg kötelékébe tartoztak, így a brit haditengerészet hadihajói és királyi légierő repülőgépei mellett a szárazföldi haderő is bekapcsolódott a harcokba. Június 29-től megkezdődtek a fegyverszállítmányok az ÁNT csapatainak, először légi úton. Július 27-én a brit kormány elismerte az ÁNT-t, mint Líbia hivatalos képviselőjét. Augusztus 23-án az Átmeneti Nemzeti Tanács csapatai bevonultak a fővárosba, Tripoliba, a Kadhafi család több tagja ezzel párhuzamosan elmenekült a szomszédos Algériába.³⁴ Október 20-án foglyul ejtették és megölték Kadhafit Szirte városában. Ennek hatására október 31-én befejeződött a hadművelet.

³⁴ BBC News Africa (2011): The Gaddafi family tree <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12531442>

6. ábra: Kadhafi ellenes erők térnyerése és a Royal Air Force által bevetett egységek közti párhuzam

forrás: saját szerkesztés, adatok: House of Commons, Defence Committee; "Operations in Libya", 2012.

Augusztusra a megsemmisített célpontok száma 870 körülire nőtt. Mindeközben saját veszteség nem volt és a civil áldozatok száma is alacsony volt, így a katonai beavatkozás teljes mértékben sikeres volt.

4.4. Az akcióban való brit részvétel értékelése

A brit parlament védelmi bizottsága megvizsgálta a katonai beavatkozás részleteit és a hozzá kapcsolódó pénzügyi következményeket. Az alábbiakban a bizottsági jelentésben foglaltakat foglalnám össze.

Miért éppen Líbiában avatkozott be katonailag a nemzetközi közösség? A kérdésre Sir Mark Lyall Grant, az Egyesült Királyság Állandó ENSZ Képviselője az alábbi szempontokat jelölte meg válaszul: Líbia helyzete speciális a tekintetben, hogy a vezetés nagyon sokat veszített népszerűségéből, elveszítette a nemzetközi szervezetek, például az Arab Liga és az Afrikai Unió támogatását is. E feltételek a párhuzamba állított Szíria esetében nem állnak fent. Ki kell emelni, hogy az ENSZ BT 1973-as határozata az Arab Liga kezdeményezésére született meg.³²

A brit haderő beavatkozásának legitimitását az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata adta. A beavatkozás szükségessége egyértelmű volt, megvolt a regionális támogatottsága, elsősorban az Arab Liga fellépésének köszönhetően, valamint az ENSZ BT határozat egyértelmű jogalapot biztosított a katonai erő alkalmazásához. A bizottságot ebben öfelsége brit és walesi főügyészének állásfoglalása is megerősítette, amelyet a kormány megkeresésére adott ki 2011 márciusában. Az iraki beavatkozáshoz kapcsolódó politikai viharok miatt a líbiai katonai beavatkozást kormányzati oldalról komolyan alá kívánták támasztani.

Ahogy utaltam rá a beavatkozás kérdését a brit parlament alsóházában 2011. március 21-én megvitatták és a képviselők elfogadták a kormány érvelését a beavatkozás mellett. Bár egyes szakértők szerint az akció legitimitása és a végrehajtás legitimitása elválik, mindkét esetben külön-külön vizsgálható az jogosság kérdése. Az akció legitimitását, ahogy már említettem, az ENSZ BT 1973-as határozata adta meg, a végrehajtás jogszerűségét pedig a hadügyminisztérium és a hadsereg szabályzatainak, valamint a hadviselésre vonatkozó nemzetközi jognak és a humanitárius szempontoknak az egyes akciók végrehatása során való figyelembe vétele alapozta meg.³²

A jogszerűség kérdéséhez kapcsolódik a háborús bűncselekmények elkövetése, illetve háborús bűncselekmények elkövetéséről való tudomásszerzés. Ebben a kényes kérdésben a nemzetközi közösségnek egyforma elbírálásban kell részesíteni a Kadhafi rezsim által, valamint az ÁNT erői által elkövetett atrocitásokat. A Nemzetközi Büntető Bíróság működése nem korlátozható csak az egyik fél tevékenységének vizsgálatára. A brit résztvevők részéről

pedig az adott egység vezetőinek, valamint felettes szerveinek kellett biztosítaniuk, hogy háborús bűncselekmények elkövetésére ne kerülhessen sor.

A hatalmon levő Kadhafi kormányzat megbuktatására nem volt felhatalmazása a nemzetközi erőknek. Líbia jövőjéről egyedül a líbiai nép jogosult dönteni. Ugyanakkor a beavatkozásban részes államfők (Barack Obama, David Cameron, Nicolas Sarkozy) kijelentése, mi szerint "nem tudjuk elképzelni Líbia jövőjét Kadhafi hatalmon maradásával"²⁴ ellentmond ennek a kijelentésnek. Mind a kormányzati kommunikáció, mind a tömegtájékoztatás egyértelműen a Kadhafi ellenes erők oldalára állt, támogatva a Kadhafi rezsim megbuktatását, ezzel túllépve a felhatalmazását.

A beavatkozás civil áldozatai minimálisak voltak, ezzel is igazodva az ENSZ BT határozatban foglaltakhoz. A hadműveletek során a NATO erők támadásaiban becslések szerint 80 civil vesztette életét. A civil áldozatok alacsony száma minden bizonnyal elő fogja segíteni a nemzetközi erők elfogadottságát az ország lakossága körében, ami a jövőben történő együttműködéshez nélkülözhetetlen lesz.

A hadműveletek végrehajtása során a NATO erők példaértékűen működtek együtt a nem NATO tagoktól érkezett katonai alakulatokkal (Arab Liga országai), ami a térségben megerősítette a katonai beavatkozás elfogadottságát. A katonai beavatkozást egyedül a NATO tag Törökország ellenezte, de ez nem okozott fennakadást a feladatok végrehajtása során. Az ENSZ BT határozat meghozatala során tartózkodó NATO tag Németország rendkívül rövid időn belül Afganisztánba irányította saját AWACS felderítő repülőgépeit, hogy a líbiai beavatkozásra átirányított brit és amerikai AWACS gépek feladatkörét ideiglenesen átvegye, ezzel is segítve a líbiai hadműveletek sikeres végrehajtását.

A hadműveletek során egyértelműen megállapítható volt a NATO haderő erős függése az amerikai részvételtől és támogatástól. Ez elsősorban a távirányított felderítő robotrepülőgépek, elektronikus felderítő eszközök és a légi utántöltésre alkalmas üzemanyag szállítók esetében állapítható meg. Az Egyesült Királyság kormányának álláspontja szerint e függőséget az európai tagállamok hadiipari fejlesztéseinek támogatásával lehetne és kell is csökkenteni a jövőben. Természetesen a honvédelmi kiadások szervezése minden országnak belügye, ugyanakkor tekintetbe kell venni a szövetségi rendszerekben vállalt kötelezettségek teljesítésének képességét is.³²

A beavatkozás során az Egyesült Királyság nem csak Líbiára fókuszált, mondta el Dr. Liam Fox hadügyminiszter, hanem mindig is szem előtt tartotta a brit érdekeket a térség egészében, Észak-Afrikában és a Közel-Keleten.

A brit haderő a beavatkozásban közel 3,200 fős létszámmal vett részt. A hadműveletek jellege miatt a legtöbb bevetést a légierő (RAF) gépei teljesítették, a technikai eszközök ismételten bizonyították alkalmasságukat a kijelölt feladatok megoldására. Az Apache helikopterek bevetése helikopterszállító hajóról a hadműveletek kulcsfontosságú elemévé vált, mivel a Kadhafi párti erők ellen rövid időn belül bevethetőek voltak. Külön ki kell emelni az alkalmazott haditechnikai eszközök azon képességét, hogy minimális járulékos veszteség okozása mellett teljesítették bevetéseiket. Ezt segítették elő a felderítést végző repülőgépek. A líbiai pozitív tapasztalatok alapján a korábban kivonásra ítélt Nimrod R1 repülőgépek szolgálati idejét meghosszabbították.³²

A haditengerészet részéről elhangzott, hogy képességeik elégségesek voltak a líbiai tengeri blokádnak biztosítására, járőrözésre és aknamentesítésre, azonban a csapásmérő képességet gyengítette a repülőgép anyahajó hiánya, különös tekintettel arra, hogy a térségben három ilyen egység is részt vett a beavatkozásban (az amerikai USS Kearsarge (LHD-3), a francia Charles de Gaulle (R91), az olasz Giuseppe Garibaldi (551). Amennyiben a Royal Navy rendelkezett volna ilyen egységgel, minden bizonnyal az is részt vett volna a hadműveletekben.

A Királyi Légierő több mint 3000 bevetést, ebből 2000 harci bevetést hajtott végre az "Operation Ellamy" névre keresztelt hadművelet keretében. A NATO haderő összesen 26 281 bevetést, ebből 9646 harci bevetést hajtott végre. Jól látható, hogy számszerűsítve a brit részvétel aránya 11% körüli a bevetések teljes számát nézve és 20% körüli a harci bevetéseket illetően. A bevetések száma havi bontásban mutatja a harcok intenzitását illetve a líbiai haderő csapásmérő képességének növekedését, a Kadhafi rezsim erőinek gyengülését. Az alábbi táblázatban ezen katonai akciók számát foglaltam össze.

Hónap	Bevetések száma
2011. március	180
2011. április	430
2011. május	440
2011. június	490
2011. július	510
2011. augusztus	540
2011. szeptember	390
2011. október	240

7. ábra: A brit királyi légierő bevetéseinek száma a beavatkozás időtartama alatt, hónapokra lebontva
forrás: Saját szerkesztés, adatok: House of Commons, Defense Committee; "Operations in Libya", 2012.

Természetesen a pontos számok nem nyilvánosak. 2011 március és október között a szállító repülőgépekkel (C130, C-17) végrehajtott bevetések száma 25, ami jelentős mennyiségű árumozgásra utal (C130 rakterének kapacitása 101 m³, C-17 maximális terhelhetősége 77000kg). A szállítmányok pontos összetétele nem nyilvános.

A fenti bevetési kimutatás nem tartalmazza azokat a támogató repüléseket, amiket a hadműveletek végrehajtásának támogatása során ciprusi illetve dél olaszországi támaszpontokra hajtottak végre RAF gépek.

A hadműveletek során egyes eszközök különlegesen jól teljesítettek. Ki kell emelni a Brimstone rakétákat, amelyek az esetek 98%-ában az elvárásoknak és a leírásoknak megfelelően teljesítettek. Ezek a precíziós páncéelhárító rakéták minimális járulékos veszteséget generálva iktatták ki a célpontokat. Ugyan a rakéták készleten tartásának pontos száma titkosított, egyes források szerint a hadműveletek csúcsidejében majdnem kifogyott a készlet ebből a harceszközből. A líbiai bevetéseken sikeresen teljesítő rakéta iránt nemzetközi szinten is megnőtt az érdeklődés.

8. ábra: Brimstone rakéta
forrás: Army-technology, 2012.

A líbiai brit beavatkozás költsége a parlament szerint összesen 212 millió angol font volt. Ezen felül a felhasznált lőszer pótlása 67 millió angol fontot tesz ki. Egy Brimstone rakéta ára 183000 font, egy lézerirányítású precíziós Paveway bomba 50000 angol fontba kerül.³² A költségek a költségvetés és a védelmi minisztérium tartalékának terhére lettek elszámolva.

A Líbiában végrehajtott katonai akció során működött először éles helyzetben a 2010. május 12-én létrehozott brit Nemzetbiztonsági Tanács (National Security Council), amely a nemzetbiztonsági és védelmi kérdésekben hivatott koordinálni a kormány tevékenységét. A tanács javarészt a kormány tagjaiból, valamint megbízott szakértőkből áll, a mindenkori miniszterelnök (jelenleg David Cameron) vezetésével. A bizottság egy külön líbiai albizottságot [National Security Council (Libya)], hozott létre a beavatkozás és a hozzá kapcsolódó kérdések (katonai, gazdasági, pénzügyi) koordinálására. A kezdeti időkben a bizottság alkalmasszerűen, majd az események jobb megismerését követően rendszeresen ülésezett. A kormányzati munka ilyen formában történő koordinálása hozzájárult a katonai beavatkozás sikeréhez, az egyes akciókat össze tudta hangolni Nagy-Britannia térségbeli érdekeivel is. Ugyanakkor a változások sebessége és váratlansága komoly kihívás elé állította a térség szakértőit is.

Mindent egybevetve a műveletek teljesen sikeresnek minősíthetők. A brit erők meghatározó szerepet játszottak katonai, politikai és humanitárius téren is. Az egyetlen aggodalomra okot adó körülmény a már említett erős függés az Egyesült Államok haderejétől és felderítő kapacitásától, ennek ellensúlyozására azonban csak az európai NATO tagállamok együttműködésével kerülhet sor.

5. A BEAVATKOZÁS UTÁN KIALAKULT HELYZET LÍBIÁBAN

A NATO katonai beavatkozása 2011. október 31-én lezárult, messze túllépve az ENSZ BT 1973-as határozatában biztosított mandátumát.³⁵ A "védelem joga" (right to protect) alapján folytatott tevékenység egy fennálló rendszer megdöntéséhez vezetett, gyakorlatilag lehetőséget adott egy nemzetközi haderő számára, hogy humanitárius indokokra hivatkozva állást foglaljon egy polgárháborúban, tevőlegesen segítve a hadviselő felek egyikét. Az akció rövid távú sikereit beárnyékolják a belőle eredő negatív következmények, amelyek nem csak Líbiában, a régióban, hanem világméretben is precedens értékűek. Elegendő csak a Koreában kialakult helyzetre utalni, ahol az észak-koreai rezsim logikusan érvel, mikor Kadhafi példájára hivatkozik, hogy aki feladja nukleáris vagy tömegpusztító fegyver programját, ahogy azt Kadhafi tette a Nyugatnak nyújtott engedmények közt 2003 decemberében, azt rövidesen az Egyesült Államok lerohanja. Hasonló álláspontot képvisel Irán is. A líbiai események fényében nagyon nehéz ezeket az érveket cáfolni.

Az ENSZ mandátum adta felhatalmazás túllépése a Biztonsági Tanácsban a határozat meghozatalát tartózkodással segítő, azaz azt meg nem vétőző, Kína és Oroszország jövőbeli magatartását is meghatározza. Egyértelműen becsapva érzik magukat és a jövőben bizonyosan nem fognak olyan humanitárius célú beavatkozásokat támogatni, legyenek azok bármennyire is indokoltak, amelyeket az Egyesült Államok vagy valamely érdekeltje kezdeményez. Ez a szemlélet köszön vissza a szíriai helyzet kezelésében, ahol a nyugat számára "érthetetlen" a kínai vagy orosz álláspont a be nem avatkozás mellett. Ennek eredőjeként illegális formában történik a szíriai polgárháborúban való segítségnyújtás, aminek későbbi nemzetközi következményeit még nem igazán lehet felbecsülni, de érezhetően kevés pozitív hozadék várható.

A líbiai polgárháború hatására Észak-Afrika is destabilizálódott. A Maliban kialakult helyzet valamint az Algériában történt iszlamista terrortámadások, az egyiptomi iszlamisták fegyverkezése mind a líbiai állam szétesésével függnek össze. A katonai beavatkozásban részes országoknak nem volt világos koncepciója a beavatkozás után kialakuló helyzet kezelésére. Nem is igazán lehetett, hiszen az ilyen tervek egyértelművé tették volna a mandátum túllépésének szándékát, amely kifejezetten a civilek védelmére irányult bármelyik

³⁵ The Guardian (2011): Foreign policy: intervention after Libya
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/aug/23/libya-foreign-policy-intervention>

hadviselő féllel szemben, valamint egyértelműen kimondta, hogy "a líbiai hatóságok felelőssége a líbiai polgárok védelme".

A belpolitikai helyzet Líbiában kaotikus állapotokat mutat. Az olajban gazdag kirenaikai területeken megfogalmazott autonómia törekvéseket a gyakorlatilag nem létező államhatalom nem tudja érdemben befolyásolni, így az ott fekvő Bengáziban a nyugati országok képviselői aktívabbak, mint a hivatalosan főváros Tripoliban. Ezek a súlyozások is jelzik, hogy a beavatkozás mögött a líbiai enyhülés során (2002-2011) Kadhafitól megszerzett gazdasági pozíciók (olajkoncessziók) védelme áll. Ezekért a gazdasági előnyökért a britek komoly politikai árat fizettek, mert nagyon nehéz véletlen egybeesésnek tekinteni az al-Megrahi ügy rendezését követő két hétben a British Petroleum számára biztosított olajkitermelési koncessziók megadását.³⁶ A jelenlegi brit kormány szerencséjére a líbiai enyhülésben ugyanaz a Tony Blair játszotta a vezető szerepet, aki az iraki háború kapcsán lemondani kényszerült, így David Cameron miniszterelnök kormánya számára már csak a kisebb botrányok maradnak.³⁷ Ugyanakkor a megszerzett kitermelési jogok érvényesítése problémás lehet, mivel a 2012. július 7-én megtartott választásokon a 200 megválasztott képviselőből álló Nemzeti Kongresszus összetétele erősen heterogén, 22 párt képviselői vesznek részt benne. Az országban a demokratikusan megválasztott szervezetek ellenére elsősorban a területi alapon szerveződő milíciák kezében összpontosul a tényleges hatalom. Ezek a fegyveres szervezetek a polgárháborúban önszerveződő egységek továbbélései, széles ideológiai palettájuk a szekuláristól a szélsőségesen iszlamistáig terjed. A demokratikus intézmények vékony leple alatt egy, a szomáliai állapotokat idéző milicista uralomtól szétforgácsolt ország van. A teljes káoszba fulladás felé halad a nyugati humanitárius segélyek elosztása feletti ellentét is.³⁸ A Kadhafi rendszer tagjaival szemben a Nemzetközi Büntető Bíróság elfogatási parancsot adott ki. Ugyanakkor az elfogottakat nem egy egységes állami erőszakszervezet, hanem az egyes milicista csoportok tartják fogva, például Saif al-Islam Kadhafi a zintani milicisták foglya. A felelősségre vonásokat illetően a líbiai illetékesek jelezték, szeretnék az

³⁶ Macalister, Terry (2009): Secret documents uncover UK's interest in Libyan oil, The Guardian <http://www.guardian.co.uk/world/2009/aug/30/libya-oil-shell-megrahi>

³⁷ Mason; Watt (2011): Hague facing questions over Libya deal <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/8882816/Hague-facing-questions-over-Libya-deal.html>

³⁸ Cherian, John (2012): SLIPPING INTO CHAOS: After Libya, NATO Intervention Threatens To Destabilize the Entire Region, Global Research

ügyeket líbiai bíróságok előtt tárgyalni, ugyanakkor a vádlottak igyekeznek a Nemzetközi Büntető Bíróság elé kerülni, mivel szerintük Líbiában nem folytatnának le tisztességes és pártatlan eljárást az ügyükben, valamint Líbiában még kiszabható halálbüntetés. A Kadhafi rezsim vélt vagy valós támogatóit rendszeresen érik atrocitások, a társadalom erősen megosztott. Kadhafi ugyanis baloldali színezetű szekuláris rendszert hozott létre Líbiában, ahol korlátozta a poligámiát, egyenlő jogokat biztosított a nőknek. Az új rendszerben ezeket a kérdéseket gyakran az iszlám szempontjából közelítik meg, ami megosztja az érintetteket.³⁹

Az líbiai helyzetet áttekintve elmondható tehát, hogy a humanitárius célú katonai beavatkozás túllépve felhatalmazásán egy olyan helyzetet hozott létre mind Líbiában belpolitikailag, mind a nemzetközi politikai térben, amely egyik érintett fél számára sem előnyös. Az országban megfigyelhető instabilitás nem szolgálja sem a líbiai nép érdekeit (a líbiai nép helyzete a rengeteg áldozat ellenére nem javult) sem a katonai beavatkozásban résztvevő országok líbiai érdekérvényesítésének megkönnyítését. A nemzetközi következmények, ha lehet még súlyosabbak, ennek elsődleges kárvallottja Szíria, ugyanakkor Kína és Oroszország növekvő bizalmatlansága az Egyesült Államokkal és szövetségeseivel szemben megnehezíti a nemzetközi konfliktusok rendezését.⁴⁰

5.1. A brit-líbiai kapcsolatok alakulása az akció után

Nagy-Britannia a Kadhafi rezsim bukását követően kialakult állapotok közepette is igyekszik minél többet átmenteni az enyhülés (2000-2011) során megszerzett üzleteiből. Valószínűleg ezen érdekek védelmet is erőteljesen figyelembe vették a brit szerepvállalás mértékének meghatározása során a katonai beavatkozásban. A brit-líbiai gazdasági együttműködés nem csak az olajiparban volt gyümölcsöző, megállapodások születtek biztonságtechnikai és hadiipari cégek között is. Ezeken felül fontos megemlíteni, hogy az Egyesült Királyság a polgárháború befejeződése óta már a 10. magas rangú kereskedelmi delegációját küldte Líbiába, amelyen keresztül nagy biztonságtechnikai, gyógyszeripari, építőipari és természetesen olajipari cégek és társaságok képviseltetik magukat (pl.: G4S,

³⁹ BBC News Africa (2013): Slow rebirth for post-revolution Libya <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21457879>

⁴⁰ Amnesty International (2011): The battle for Libya

Ernst&Young). A delegáció fontosságát jelzi, hogy vezetője Lord Marland, aki épp a küldöttség indulása előtt néhány héttel köszönt le gazdasági miniszteri posztjáról.⁴¹

A Kadhafi rezsim ellen fellépő Átmeneti Nemzeti Tanáccsal való korai kapcsolatfelvétel lehetővé tette, hogy a felek kölcsönösen jó kapcsolatokat építsenek ki. A líbiai miniszterelnök 2012. május 26-án Londonban David Cameronnak személyesen fejezte ki a líbiai nép háláját a briteknek a katonai beavatkozásban és a Kadhafi rendszernek a megdöntésében játszott szerepéért.⁴²

A Tripoliban működő brit külképviseleten keresztül a brit kormány több olyan kezdeményezést is támogat, amelyek elősegítik a demokratikus átalakulást Líbiában. Ezek a programok jórészt oktatási, képzési programok, amelyek a civil szervezetek megerősítésére irányulnak. A gazdasági együttműködések az UK Trade & Investment koordinálja. Hogy valójában milyen gazdasági érdekek mozgatják a feleket, arra minden esetben az olajipari érdekeltségek felé vezetnek a szálak.⁴

A líbiai miniszterelnök 2012. májusi látogatása során tárgyalt brit gazdasági érdekcsoportok képviselőivel is, ezt követően a British Petrol bejelentette, hogy újra kívánja indítani a líbiai tevékenységét. A brit kormány álláspontja a gazdasági kapcsolatok fejlesztése terén egyértelműen az, hogy a rövid távú előnyökért nem szabad az ország líbiai elismertségét kockáztatni.⁴³

Az emberi jogok helyzetének javítása érdekében a brit külképviseleten keresztül szervezett képzési programokban lehetőségük nyílik a líbiaiaknak szakembereik látókörét szélesíteni és egyúttal az ország nemzetközi megítélésén is javítani.

Mindezen együttműködéseknek azonban komoly akadálya, hogy a központi hatalom nem képes érvényesíteni akaratát az ország teljes területén. Az egyes régiók autonómia törekvései mellett a milíciák fegyveres ereje komolyan akadályozza a líbiai kormány helyreállító

⁴¹ Mason, Rowena (2013): Helping Britain lead the race for post-Gaddafi contracts in Libya, The Telegraph <http://www.telegraph.co.uk/finance/globalbusiness/9809241/Helping-Britain-lead-the-race-for-post-Gaddafi-contracts-in-Libya.html>

⁴² Foreign and Commonwealth Office (2012): Foreign Secretary welcomes Libyan Prime Minister's visit to the UK <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-welcomes-libyan-prime-ministers-visit-to-the-uk>

⁴³ House of Commons, Foreign Affairs Committee (2012): British foreign policy and the "Arab Spring" <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmfa/80/8009.htm>

munkáját. Komoly aggodalomra ad okot a polgárháborút követően kialakult helyzetben a fogvatartottak sorsa, mivel több jelentés is utal arra, hogy jogszerűtlen bebörtönzésekre, kínzásokra került sor egyes esetekben.³²

A brit kormány igyekszik minden tekintélyét latba vetni, hogy ez a helyzet javuljon és Líbia új vezetése működjön együtt a Nemzetközi Büntető Bírósággal is a nemzetközileg körözött személyek elleni eljárások ügyében.

A két ország között fennálló rendezetlen kérdések (Fletcher gyilkosság ügye, Lockerbie-i merénylet, IRA támogatások) mielőbbi kivizsgálásához az új líbiai kormány eddig minden segítséget megadott, ennek eredményeként 2012. június 11-én rendőrségi delegáció utazott Líbiába a Fletcher gyilkosság részleteinek vizsgálatára. Azt azonban, hogy ezen ügyek rendezése mennyi időt vesz majd igénybe, nagyon nehéz megjósolni.

6. KONKLÚZIÓ

Dolgozatomban az Egyesült Királyság a líbiai beavatkozásban vállalt szerepét kívántam bemutatni. Ahhoz azonban, hogy egy teljes képet kapjunk a helyzetről, fontosnak tartottam összefoglalni a katonai intervenció szükségességét előidéző eseményeket is, mint az Arab Tavasz és a líbiai polgárháború történései.

A Líbiában kialakult helyzet rávilágított számos problémára a nemzetközi kapcsolatok terén. Ezek közül néhány már korábban is létezett, de a kibontakozó események fokozták őket (pl.: egy idegen ország belügyeibe való beavatkozás jogosságának kérdése). Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy Líbia esete egyedülálló volt több szempontból is. Líbia kedvező földrajzi adottságai mellett az akció kivitelezését egyszerűbbé tette, hogy az országban egy nagyjából összehangoltan cselekvő ellenzéki erő működött, továbbá ahogy már említettem, a háttérben egy olyan nemzetközi összefogás állt, amely a kitűzött cél megvalósításának (civil lakosság védelme - esetlegesen Kadhafi megbuktatása) érdekében legitimálta a katonai beavatkozást.

Líbia esetén a nemzetközi közösség döntéshozását megkönnyítette, hogy az "ellenfél" az a Kadhafi volt, akinek megítélése szinte országról országra változott a világban az elmúlt néhány évtized során, az Arab Tavasz eseményeire való reakciójának köszönhetően pedig egyértelműen kikerült a "szalonképes" diktátor szerepköréből. A világsajtó médiumai sokszor ábrázolták a nemzetközi összefogás és Kadhafi szembenállását a jó és a rossz harcaként.

A líbiai polgárháborúba való NATO beavatkozást egy, az események fényében többféleképpen is értelmezhető ENSZ BT határozat alapozta meg. Ennek a katonai intervenciónak a nemzetközi jogi alapja komolyabban ki lett dolgozva, mint az Irakba való bevonulás, így magának az akciónak a nemzetközi elfogadottsága is egyértelműbb. Ugyanakkor nem maradhat említés nélkül az a veszélyes precedens, amit a határozatban foglaltak és meghozatalának körülményei, valamint a kialakult helyzet közti ellentmondások a nemzetközi közösség humanitárius célú beavatkozása teremtett. E feszültség komoly szerepet játszik abban, hogy a líbiainál jóval súlyosabb humanitárius katasztrófa ellenére Szíria esetében mindeddig nem alakult ki konszenzus a válságkezelésben.

Ez a líbiai beavatkozás által teremtett precedens biztosan további elemzések és vizsgálatok tárgya lesz. A mandátum túllépését a felek nem vitatják, azt senki sem kérdőjelezi meg. A

következményeket és az okokat lehet többféleképpen értelmezni. Meggyőződésem szerint a líbiai katonai beavatkozás és a hadműveletek lezárását követően kialakult helyzet még sokáig éreztetni fogja hatását a nemzetközi diplomáciai életben.

Irodalomjegyzék:

Albany (2012): The Arab Spring and the impact of social media

<http://www.albanyassociates.com/notebook/2012/03/the-arab-spring-and-the-impact-of-social-media/>

Aljazeera (2011): Gaddafi ordered Lockerbie bombing

<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/02/2011223213547845546.html>

Amnesty International (2011): The battle for Libya

BBC News Africa (2011): The Gaddafi family tree <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12531442>

BBC News Africa (2011): Tunisia: President Zine al-Abidine Ben Ali forced out

BBC News Africa (2013): Slow rebirth for post-revolution Libya <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-21457879>

BBC News Africa (2013): Tunisia Timeline, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14107720>

BBC News Northern Ireland (2011): The 38-year connection between Irish republicans and Gaddafi <http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-12539372>

BBC News South Scotland (2013): Lockerbie bombing: Scottish police to visit Libya <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-south-scotland-21281173>

BBC News, Middle East,(2012): Yemen Timeline <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14704951>

Bly, Laura (2011.) :Sharm el-Sheikh resort in world spotlight as Egypt's Mubarak flees Cairo, USA Today <http://travel.usatoday.com/destinations/dispatches/post/2011/02/sharm-el-sheikh-resort--in-world-spotlight-as-egypts-mubarak-flees-cairo/142665/1>

Borger, Julien, (2010.) Tunisian president vows to punish rioters after worst unrest in a decade, The Guardian <http://web.archive.org/web/20110101193739/http://www.guardian.co.uk/world/2010/dec/29/tunisian-president-vows-punish-rioters>

Carlstrom, Gregg (2012): Bahrain court delays ruling in activists case, Aljazeera, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/04/20124231124916976.html>

Cherian, John (2012): SLIPPING INTO CHAOS: After Libya, NATO Intervention Threatens To Destabilize the Entire Region, Global Research

CNN Wire Staff (2011): Libyan demonstrators say they'll soldier on despite violent crackdown, CNN <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/02/19/libya.protests/>

Dainotti; Squarcella; Aben; Claffy; Chiesa; Russo; Pescapé (2011.) :Analysis of Country-wide Internet Outages Caused byCensorship; 5-10. o.

Foreign and Commonwealth Office (2012): Foreign Secretary welcomes Libyan Prime Minister's visit to the UK <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-welcomes-libyan-prime-ministers-visit-to-the-uk>

House of Commons, Foreign Affaires Committee (2012): British foreign policy and the "Arab Spring" <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmfaaff/80/8009.htm>

House of Commons, Defence Committe (2012): Operations in Libya

<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/8882816/Hague-facing-questions-over-Libya-deal.html>
initiative, The Telegraph

Kafala, Tarik (2011) : Gaddafi's quixotic and brutal rule, BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12532929>

Landler, Mark (2011): Obama Cites Poland as Model for Arab Shift, The New York Times
http://www.nytimes.com/2011/05/29/world/europe/29prexy.html?_r=2&

Lindström; Zetterlund (2012): Setting the Stage for the Military Intervention in Libya, FOI- Swedish Defence Research Agency

Macalister, Terry (2009): Secret documents uncover UK's interest in Libyan oil, The Guardian
<http://www.guardian.co.uk/world/2009/aug/30/libya-oil-shell-megrahi>

Macalister, Terry (2009): Secret documents uncover UK's interest in Libyan oil, The Guardian
<http://www.guardian.co.uk/world/2009/aug/30/libya-oil-shell-megrahi>

Macdonald, Alistair (2011): Cameron Doesn't Rule Out Military Force for Libya, TheWall Street Journal,

Maleki, Ammar (2011.): Uprisings in the Region and Ignored Indicators, Payvand Iran News
<http://www.payvand.com/news/11/feb/1080.html>

Mardell; Mardell (2011.): Boehner warning to Obama over Libya mission, BBC News

Mason, Rowena (2013): Helping Britain lead the race for post-Gaddafi contracts in Libya, The Telegraph <http://www.telegraph.co.uk/finance/globalbusiness/9809241/Helping-Britain-lead-the-race-for-post-Gaddafi-contracts-in-Libya.html>

Mason; Watt (2011): Hague facing questions over Libya deal

McKittrik, David (2009): Analysis: The links between Libya and the IRA, The Independent
<http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/analysis-the-links-between-libya-and-the-ira-1783333.html>

Meikle; Watt (2011): Libya officials bribed by Britain to help evacuate UK citizens, The Guardian
<http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/25/britain-libya-bribes-evacuation>

North, Andrew (2011): History through Libyan eyes, BBC News Africa <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12882213>

Polling Report (2011): Polling Report "Libya"- <http://www.poolingreport.com>

Rayner, Gordon (2011): Yvonne Fletcher, Libya and betrayal of justice: timeline, The Telegraph

Reuters (2010.) :Witnesses report rioting in Tunisian town, Reuters
<http://www.reuters.com/article/2010/12/19/ozatp-tunisia-riot-idAFJOE6BI06U20101219>

Reuters (2011): Libya sets up \$24 bln fund for housing
<http://www.reuters.com/article/2011/01/27/libya-fund-investment-idUSLDE70Q1ZM20110127>

Ryan, Yasmine (2010): Another Tunisian protester dies, Aljazeera
<http://www.aljazeera.com/news/africa/2010/12/201012317536678834.html>

Samuel; Kirkup (2011): Libya: France leaves David Cameron struggling to regain

Simpson, John (2011): Halt to rebel advance creates Libyan divide, BBC News Africa

The Economist (2011): Tunisia's election- The Islamist conundrum

The Guardian (2011): Foreign policy: intervention after Libya
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/aug/23/libya-foreign-policy-intervention>

Voice of America (2011): Saudi King Boosts Spending, Returns to Country
<http://www.voanews.com/content/saudi-king-boosts-spending-returns-to-country-116739074/172738.html>

White House Report (2011): United States Activities in Libya - report to Congress

Ábrajegyzék:

9. ábra: Az ábra az arab országokban lezajlott eseményeket, valamint a zavargások áldozatainak számát mutatja be. *forrás: Saját szerkesztés*

10. ábra: Yvonne Fletcher brit rendőrnő
forrás: The Guardian (2010.)

11. ábra: A Pan Am 103 Londonból New Yorkba tartó járatának roncsai
forrás: The New York Times (2007.)

12. ábra: Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország képviselői a Párizsban tartott találkozón
forrás: Lindström, Zetterlund: Setting the Stage for the Military Intervention in Libya, 2012.

13. ábra: A térképen jelölt pontok brit katonai támaszpontokat és az azokról bevetett haditechnikai eszközöket mutatják be.
forrás: House of Commons, Defence Committee, "Operations in Libya", 2012.

14. ábra: Kadhafi ellenes erők térdnyerése és a Royal Air Force által bevetett egységek közti párhuzam
forrás: saját szerkesztés, adatok: House of Commons, Defence Committee; "Operations in Libya", 2012.

15. ábra: A brit királyi légierő bevetéseinek száma a beavatkozás időtartama alatt, hónapokra lebontva
forrás: Saját szerkesztés, adatok: House of Commons, Defense Committee; "Operations in Libya", 2012.

16. ábra: Brimstone rakéta
forrás: Army-technology, 2012.